

KARAMANOĞULLARI DÖNEMİNE AİT BİR YAPI: KONYA FAKİH DEDE TÜRRESİ

Nermin ŞAMAN DOĞAN

Özet

Karamanoğulları Beyliğı döneminde Konya önemli bir yerleşimdir. Karamanoğulları ile Anadolu Selçuklularının siyasi ve kültürel ilişkileri, 1277 yılında Karamanoğlu Mehmed Bey'in Konya'yı kuşatarak alması ile başlamıştır. 14. yüzyılın başından itibaren bağımsız bir varlık gösteren Karamanoğulları Beyliğı'nin Konya'daki imar faaliyetleri özellikle 15. yüzyılın ilk yarısına rastlar. Bu süreçteki yapım faaliyetleri izlendiğinde ilk olarak Ermenek, daha sonra Karaman ve Konya'nın merkez olduğu gözlenir.

Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapan Konya'nın şehir merkezinde, bugünkü adıyla Alaeddin Tepesi'nde/ özgününde iç kale ve çevresinde yaklaşık dairesel dizili anıtsal yapılar yer alır. Konya'daki Karamanoğulları yapıları ise küçük boyutlu olan cami, türbe, darülhüffaz ve hamam gibi yapılardan oluşur. Konumuzu oluşturan Konya Ahmed Fakih Türbesi kitabesine göre 1456 yılında İsa oğlu Şeyh Fakih Paşa için yaptırılmıştır. Türbe kare prizmal tipte ve tek katlıdır. Yapı içten kubbe, dıştan sekizgen pramidal külahlı/ çift katlı örtü sistemi ile Selçuklu yapılarına benzerlik gösterir. Türbe moloz taş, kesme taş, tuğla, devşirme malzeme ve çini kullanımı ile dikkati çeker.

Anahtar kelimeler: Karamanoğulları Beyliğı, Karaman, Konya, Fakih Dede, türbe, kitabe, malzeme.

An Architectural Monument from Karamanoglu Period: The Mausoleum of Fakih Dede in Konya

Abstract

Konya was an important settlement during the Karamanid period. The cultural and political relations between the Karamanids and Seljuks started in 1277, when Karamanid Mehmet Bey conquered Konya. The Karamanid Emirate was an independent state from the beginning of the 14th century. Its dwelling activities in Konya date back to the first half of the 15th century. When these activities are considered, it is observed that the center of these activities is first Ermenek, and then followed by Karaman and Konya.

In the center of Konya, which had been the capital city of the Seljuks, on hill that is known as Alaeddin Tepe, there exists monumental buildings which are arranged in an almost circle shape. On the other hand, the Karamanid buildings in Konya, are small sized mosques, tombs, darülhüffaz and bath buildings. The subject of this paper is the Fakih Dede Tomb in Konya, and according to its inscription, it was built by Şeyh Fakih, the son of İsa. The tomb is a single storey with a square prism form. It resembles to the Seljuk buildings with a dome inside and a conical cap outside. The tomb is worth of attention due to the use of a variety materials in its construction such as stone, brick, spoils from old buildings (re-used material) and tiles.

Key words: Karamanid Emirate, Karaman, Konya, Fakih Dede, Tomb, Inscription, Material.

Giriş

Bu çalışmada Konya'daki Karamanoğulları Beyliği yapılarından Fakih Dede Türbesi mimari, malzeme-teknik ve süsleme özellikleri açısından incelenerek, yapının 14-15. yüzyıl türbeleri içindeki yeri ve öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Karamanoğulları Beyliği Ermenek, Karaman, Konya, Akşehir, Aksaray, Niğde, Mut, Gülnar, Silifke, Gazipaşa, Anamur, Alanya ve Manavgat çevresinde etkindir (Şikari, 1946, ss. 14-15; Tekindağ, 1955, ss. 316-317; Uzunçarşılı, 1988, s. 36). Karamanoğulları Beyliği'nin erken tarihli mimari örnekleri ilk yerleşim yerleri ve başkentleri Ermenek'te karşımıza çıkar. Beyliğin askerî, dinî ve sosyal işlevli çok sayıda eseri Ermenek ve Karaman'da bulunur. Karamanoğulları Beyliği 13. yüzyılın ikinci yarısında Konya ve çevresine ulaşır. Selçuklular ve Moğolların mücadelelerini fırsat bilen Karamanoğlu Mehmed Bey ilk kez 1277 yılında Konya'ya hâkim olur (Tekindağ, 1955, s. 319; Uzunçarşılı, 1988, s. 3; Merçil, 1991, s. 302; Turan, 2004, ss. 575-585). Siyasi anlamdaki bu karşılaşma özellikle Karamanoğlu Mehmed Bey'in 15 Mayıs 1277 yılında Konya'da yayımladığı bir fermanla Türkçenin resmî dil olduğunu ilan etmesi açısından önem taşır (Şikari, 1946, s. 28; Uzunçarşılı, 1988, s. 6; Turan, 2004, s. 579). Selçuklu dönemi sonrasında Karamanoğulları'nın Konya'daki varlığı ve imar faaliyetleri 15. yüzyılın ilk yarısına rastlar. Konya'daki Selçuklu sultanı ya da vezirleri tarafından inşa edilen anıtsal yapılar şehrin iç kalesini oluşturan Alaeddin Tepesi ile çevresine dairesel dizilmiştir. Bu yapıların konumu ile banilerinin sosyal statüsü ve siyasi güçleri düşünüldüğünde, şehir merkezindeki tarihsel dokunun oluşumunda hiyerarşik bir sıralama izlendiği gözlenir. Konya'daki Karamanoğulları yapılarının çoğu küçük ölçeklidir. Karamanoğulları dönemine ait camiler yer yer Selçuklu yapılarının arasında, türbeleri ise şehrin doğusu ile kuzeyinde sur dışında yerleşim merkezinden uzakta konumlanmıştır. Beyliğin en önemli yapı topluluğu Hasbeyoğlu Külliyesi (cami, darülhüffaz, türbe, çifte hamam, köprü) ise Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinin mesire yeri olan Meram'da yer alır (Önge, 1973, ss. 368-383).

Mimari Betimleme

Konumuzu oluşturan Fakih Dede Türbesi, Konya'nın Karatay ilçesinde kendi adıyla tanınan Fakih Dede Mahallesi'nde Eski Garaj'ın arkasında, Pir Esad Türbesi'nin kuzeyinde bulunur. Türbe bazı yayınlarda "*Burhaneddin Fakih*" (Önder, 1962, ss. 180-182), bazı kaynaklarda ise "*İsa Parsa*" (Löytved, 1907, s. 84) adlarıyla tanıtılmıştır. Bugün mevcut olmamakla birlikte, orijinalde türbenin arkasında/güneyinde bir mezarlık, doğusunda Osmanlı dönemine ait Saraçoğlu Medresesi ile çevresinde Fakih Dede tarafından yaptırılmış bir zaviyenin varlığından söz edilir (Önder, 1962, s. 182; Konyalı, 1964, s. 594;

Tuncer, 1991, s. 112). Ayrıca türbenin yakınında bir namazgâh, mescit ve çeşme gibi yapıların da adı geçmektedir (Konyalı, 1964, s. 594).

Yapının bulunduğu Eski Garaj çevresinde tarihî dokunun büyük ölçüde yıkılması/ortadan kalkmasına rağmen, Fakih Dede Türbesi özgünlüğünü koruyan bir örnek olarak günümüze gelmiştir. Yayınlarda türbenin Cumhuriyet Dönemi'nde 1923 yılında bir onarım geçirdiği belirtilmektedir (Önder, 1962, s. 182; Tuncer, 1991, s. 112). Ayrıca türbe Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1991 ve 2003 yıllarında onarılmıştır. 1991 yılında beden duvarlarının taş, külahın tuğla derzleri ile kapı ve pencere doğramalarının yenilendiği anlaşılmaktadır¹. 2003 yılı çalışmalarında ise kapı ve pencere kemer köşeliklerinde dökülen çinilerin yeri beyaz beton harçla kapatılarak, çinilerin yeri/izi kaybolmuştur. Yapının içi tümüyle yeniden sıvanarak sarıya boyanmıştır.

Konya Fakih Dede Türbesi'nin kuzey cephesinde eksenden batıya kaymış olan kapısının üzerindeki dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli alınlığın yüzeyinde inşa kitabesi yer alır (Resim 1). Mermer üzerine sülüsle yazılmış altı satırlık inşa kitabesine göre yapı 860 H./ 1456 M. yılında İsa oğlu Şeyh Fakih Paşa için yaptırılmıştır (Löytved, 1907, pp. 84; Diez-Aslanapa ve Koman, 1950, ss. 136-138; Önder, 1962, ss. 180-181; Konyalı, 1964, s. 593; Türkmen, 1989, s.120).

Resim 1. Konya Fakih Dede Türbesi, kitabe (Mevlana Müzesi Arşivi, 1941).

¹ Türbenin onarımları için bk.Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, 42. 01/29 numaralı dosya.

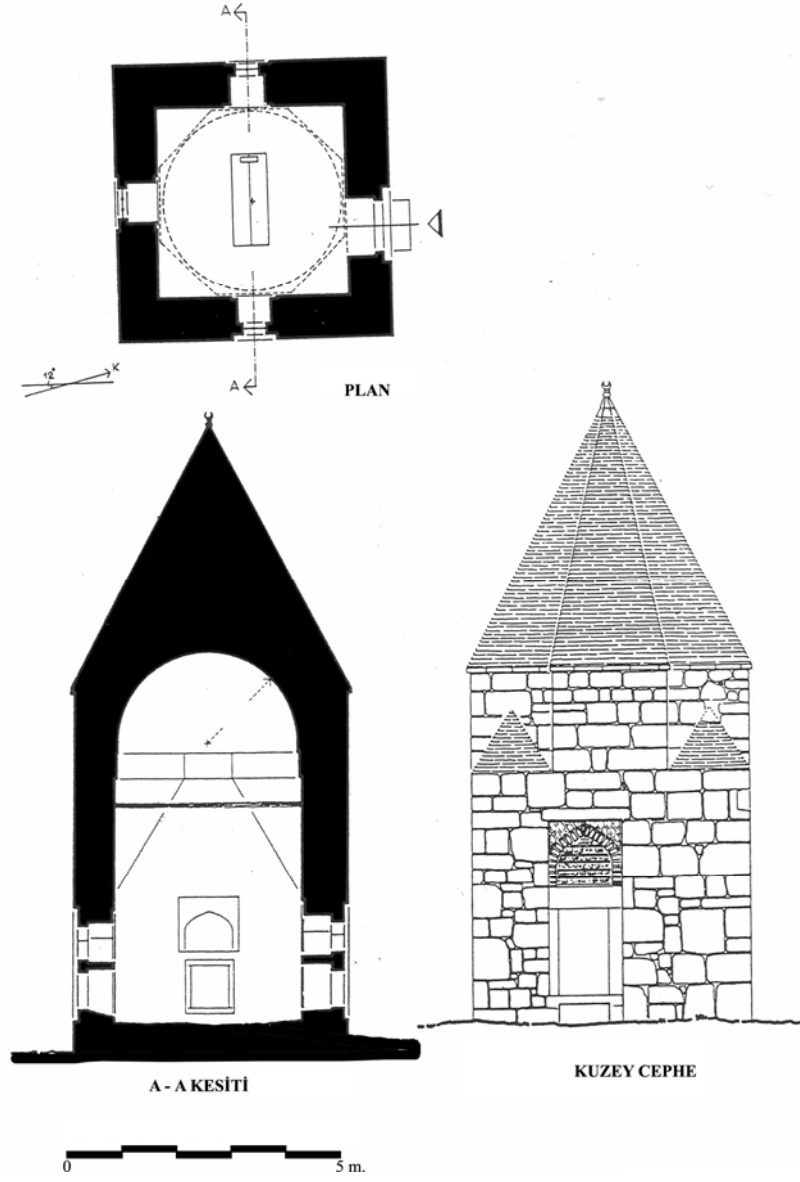
Kitabede türbenin banisi Fakih Paşa/ Dede “ burası 860 yılı Rabiül evvelinin ortasında Pazartesi günü ölen bilgin, bildiğiyle amel eden, bilinecek şeylerin bütün inceliklerine inen, kalbiyle kalıbıyla Tanrıya yönelen, Tanrının yardımı ve bağışıyla zamanında tek olan abdal ve meczupların emiri, arısoyların reisi, din ve milletin burhanı İsa oğlu Şeyh Fakih Paşa'nın türbesidir. ” olarak tanımlanmıştır (Konyalı, 1964, s. 593). Kitabe verilerinden Fakih Paşa'nın dönemin sevilen ve saygın bir mutasavvıfı/düşünürü olduğunu anlıyoruz.

Mevcut kitabenin dışında türbede bulunan mermer sandukanın başucunda basık kemer biçimli bir yüzeye sülüsle dört satırlık hadis yazılmıştır².

Türbe kare prizmal tipte, tek katlı ve bağımsız yapıdır (Çizim 1)³. Yapıya kuzey cephede eksenin doğusuna kaymış kapıdan girilir. Dıştan 5,12m x 5,12m, içten 3,42m x 3,42. ölçülerindeki kare planlı türbe; doğu, batı ve güney duvarları eksenindeki pencerelerle dışa açılır. Türbede bir sanduka yer alır. Yapı, içten köşe üçgenleri ile geçilen kubbe, dıştan sekizgen pramidal külahla örtülmüştür.

² Hadisin içeriği “Ya Allah ya Muhammed, Nebi(Selam ona olsun.) dedi ki, Mü'minler ölmez ancak, Bir yurttan (başka) bir yurda dönerler” okunmaktadır. Hadisi okuyan Yrd. Doç. Dr. Hulusi Lekesiz'e teşekkür ederiz. Ayrıca hadisin metni için bk. Soyman-Tongur, 1944, s. 128; Konyalı, 1964, s. 594; tercümesi için bk. Tuncer, 1992, s.112.

³ Araştırmacılarından İ.H. Konyalı (1964, s. 592), “ Türbenin altında cesetlerin konması için bir bodrum kat vardır. Kapısı toprak altında kalmıştır ” ifadesiyle yapının iki katlı olduğunu belirtir. Ancak bugün türbenin alt katının varlığını gösteren kapı vs. gibi hiçbir veri yoktur.

Çizim 1. Konya Fakih Dede Türbesi, plan ve kesit (Tuncer, 1992).

Türbe dıştan sade bir görünüme sahiptir (Resim 2-3). Kuzey cephedeki kapı ile doğu, batı ve güney cephelerdeki pencereler benzer düzenleme yansıtır. Lentolu ve söveli dikdörtgen biçimli kapının üzerinde dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli alınlık, pencerelerin üzerinde ise sivri kemerli pencereler bulunur. Kapının alınlığı kitabe levhası olarak değerlendirilmiştir. Altta dikdörtgen, üstte sivri kemerli/ çift katlı pencere kurgusu dıştan kademeli dikdörtgen çerçeve ile kuşatılır. Pencere yükseklikleri altta 0,67-0,80 m, üstte 0,43-0,54 m arasında değişmektedir. Kapı ve pencerelerin kemer köşelikleri bezemelidir.

Resim 2. Kuzey cephe.
(Mevlana Müzesi Arşivi,1941)

Resim 3. Güney ve doğu cepheler.

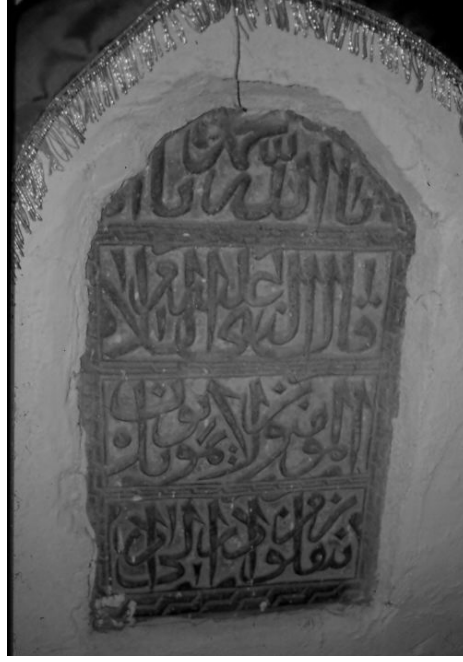
Yapının cephe köşeleri üst seviyede üçgen biçimli pahlanarak sekizgene dönüşmüş ve sekizgen pramidal külahla örtülmüştür. Türbede 2003 yılı onarımları öncesinde, kuzey/ön cephede, kübik gövdenin bitiminde yatay olarak dizilen on bir hatıl yuvası dikkatî çeker. Hatıl yuvalarının yalnızca türbenin

ön/giriş bölümünde bulunması, özgününde mevcut bir saçağı taşıyan giriş yuvaları olabileceğini düşündürmektedir. Yapıdaki son / 2003 yılı onarımlarında hatıl yuvaları tümüyle kapatılmıştır.

Türbeye girildiğinde kapı ve pencerelerin dışta olduğu gibi içe yansıdığı görülür. Kapının üzerinde içte sivri kemerli bir niş vardır. Türbenin içinde Burhaneddin Fakih'e ait bir sanduka bulunur (Resim 4). Sandukanın baş şahidesinde bulunan kitabe basık kemerli alınlıklı bir yüzeye yazılmıştır (Resim 5).

Resim 4. Türbe içten görünüm, sanduka.

Resim 5. Sanduka, kitabe.

Malzeme ve Teknik

Yapıda moloz taş, kesme taş, mermer, devşirme malzeme, tuğla, çini ve sıva kullanımı görülür.

Cephelerde moloz taş, düzgün ve düzensiz kesme taş, mermer, devşirme malzeme, tuğla düzensiz bir teknikte uygulanmıştır (Resim 2-3). Büyük boyutlu düzgün kesme taş ve mermer malzeme alt ve üst seviyelerde, özellikle cephe köşelerinde ve kitabelikte karşımıza çıkar. Çoğunlukla moloz taşlar düzensiz kaba yonu kesme taşla birlikte kullanılmıştır.

Devşirme malzeme kapı ve pencere lento ve söveleri ile yer yer cephelerde dikkati çeker. Kapı ve pencere sövelerinde kullanılan devşirme parçalar bezemeli örneklerdir (Resim 6-7). Kapının doğu sövesi sofit bezelidir. Güney pencerenin doğu sövesini oluşturan 0,78 m yüksekliğindeki templon parçasının yüzeyinde geometrik motifler ile iki sütuna atılan kemerler ve aralarına yerleştirilen rozetler yer alır. Ayrıca kuzey cephede kapının batısında ortası delikli devşirme bir taş bulunur.

Resim 6. Güney cephe, pencere.

Resim 7. Güney cephe, pencere, devşirme malzeme, ayrıntı.

Tuğla kapı ve pencere kemerleri ile içte kubbe, dışta külahta kullanılmıştır (Resim 2-3, 6). Ayrıca kapının üzerindeki kitabenin kemer köşeliğini firuze renkli sırlı tuğlalar sınırlar.

Çini kapı ve pencere kemer köşeliklerinde uygulanmıştır. Türbenin içi tümüyle sıvalı olduğundan içten malzemesi algılanamamaktadır.

Bezeme

Türbede çini mozaik tekniğinde süslemeler görülür (Yetkin, 1986, s. 136; Arık - Arık, 2007, s. 189). Çini bezeme kapının üzerindeki kitabelik ile pencerelerin kemer köşeliklerinde yer alır. Kitabeliğin kemer köşeliğinde firuze renkli sırlı tuğlalarla sınırlanan yüzeyde firuze ve aralarında yer yer patlıcan moru çinilerle şakayık motifinin tomurcuk şekli ile üstten, yandan kesitleri/görünümleri serpmeye olarak resmedilmiştir (Resim 8-9).

Resim 8. Kitabelik.

Resim 9. Kitabelik, kemer köşeliği.

Köşeliğin merkezini üstten görünömlü altı dilimli yapraklı şakayık motifi belirler. Ayrıca kemer kilit taşında tahrip olduğu için sadece bir bölümü algılanan düğüm motifi yer alır.

Doğudaki pencerenin kemer köşeliğindeki firuze renkli çiniler düzgün olmayan (üçgen çıkıntılı dörtgen ve üçgenler) geometrik biçimlerde kesilerek daha özensiz bir teknikle uygulanmıştır (Resim 10). Batıdaki pencere kemer köşeliğinde ise firuze ve patlıcan moru çinilerle şakayık motifinin yandan ve üstten kesitleri sunulmuştur (Resim 11). Bu pencere süslemeleri açısından kitabenin köşeliği ile benzerlik yansıtır. Özellikle köşeliklerin merkezi üstten görünümlü şakayık ve altı yapraklı çiçekle vurgulanır. Bu örnekte bazı çinilerin düşmüş olması sıva üzerine yerleştirilen çiniler hakkında bilgi verir. Güneydeki pencere kemer köşeliğinde bulunan çiniler tümüyle dökülmüştür (Resim 6).

Resim 10. Doğu cephe, pencere, ayrıntı.

Resim 11. Batı cephe, pencere, ayrıntı.

Değerlendirme

Konya Fakih Dede Türbesi kare prizmal tipte plan şemasıyla Anadolu'daki Selçuklu/ Beylikler/ Karamanoğulları yapıları ile paralellik gösterir. Karamanoğulları Beyliği mimarisi incelendiğinde çok sayıda türbe inşa edildiği görülür (Tuncer, 1991, ss. 248-261; Dülgerler, 2006, ss. 141-185, şek. 69-94). Bu türbeler kare, dikdörtgen ya da çokgen (altıgen, sekizgen, onikigen) prizmal ve baldaken tipinde çeşitlilik gösterir. Kare prizmal tipte türbelerden bazıları sadece/tek kat kubbe, bazıları Ahmed Fakih Türbesi örneğinde olduğu gibi içten kubbe, dıştan sekizgen pramidal külahlı/çift kat örtü sistemine sahiptir. Türbeler tek ya da çift katlı tasarlanmıştır.

Fakih Dede Türbesi'ne kare prizmal gövdeli kurgusu açısından Karamanoğulları yapılarından Niğde Gündoğdu (1344), Konya Sücaeddin (1348-1349), Akşehir Şeyh Eyüp/Yağlı Dede (1367-1368), Akşehir-Maruf Köyü Şeyh Hasan/Hacı İbrahim Sultan (1370), Alanya Alaeddin Bey (14. yüzyıl), Ürgüp Taşkınpaşa (14. yüzyıl ortaları.), Mut Küçük (14.yüzyıl sonu),

Akşehir Seyyid Mahmud Hayrani (1409-1410 onarım), Seydişehir Rüstem Bey (1439), Karaman İbrahim Bey (1459-1460), Erdemli Anonim (15. yüzyıl ortaları), Karaman Halil Efendi/Kaya Halil (14. yüzyıl ortaları), Erdemli Sinan Bey (1504-1514) türbeleri ile benzerlik yansıtır⁴. Ayrıca örneklerden Ürgüp Taşkınpaşa, Karaman Halil Efendi, Seydişehir Rüstem Bey ve Karaman İbrahim Bey türbeleri kare kübik gövdenin üst seviyede köşelerinin üçgen biçimli pahlanarak sekizgene dönüşmesi (kasnak) ve üzerinin sekizgen pramidal külahla örtülmesi özelliği ile de Konya Ahmet Fakih Türbesi ile en çok örtüşen yapılarıdır. Ahmed Fakih Türbesi bugün tek katlıdır. Araştırmacılar İ.H. Konyalı (1964, s. 592) yapının çift katlı olduğunu belirtir. Örneğimize Karaman Halil Efendi ve Seydişehir Rüstem Bey türbeleri tek katlı özelliği ile benzerlik yansıtırken, Ürgüp Taşkınpaşa Türbesi çift katlı olmasıyla ayrılır. Ayrıca Karaman'daki Halil Efendi, İbrahim Bey, Ürgüp Taşkınpaşa ve Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan/Hacı İbrahim Sultan türbeleri cephelerinde yer alan büyük boyutlu dikdörtgen pencere düzenlemeleri açısından da örneğimize benzer.

Kare prizmal tipte türbeler Karamanoğulları Beyliği örnekleri dışında Selçuklu, İlhanlı ve diğer beyliklerin yapılarında da görülür. Örnekler arasında Pınarbaşı Melik Gazi (12. yüzyıl sonları), Ahlat Şeyh Necmeddin (1222-1223), Konya Şeyh Alaman (1288), Tokat Nurettin Bin Sentimur (1313), Sivrihisar Alemşah (1327), Kayseri Şah Kutluğ Hatun (1349), Sivas Şeyh Hasan Bey/Güdük Minare (1347), Manisa Revak Sultan (14.yüzyıl), Diyarbakır Şeyh Yusuf Hemedani/Dabakhane (15. yüzyıl ortaları) türbelerini sayabiliriz⁵.

Konya Fakih Dede Türbesi cephelerinde moloz, kaba yonu ve düzgün kesme taşlar ile devşirme malzeme, üst pencere kemerlerinde ve örtü sisteminde (kubbe-külah) tuğla kullanılmıştır. Beylikler dönemi türbelerinin cephelerinde moloz taş kullanımı yaygındır. Örnek olarak Alanya Alaeddin Bey,

⁴ Türbeler için bk. Diez-Aslanapa ve Koman, 1950, ss. 153-155 (Akşehir Şeyh Hasan), 166-167 (Niğde Gündoğdu); Tuncer, 1991, s. 256-260 (Karaman İbrahim), 260-261 (Karaman Halil); Tuncer, 1992, s. 107-109 (Seydişehir Rüstem Bey), 150-153 (Niğde Gündoğdu); Önkal, 1996, s. 419-426 (Akşehir Seyyid); Samur, 1996, ss. 87-91 (Akşehir Şeyh Eyüp); Tunçel, 2002, s. 457-472, çiz. 1-4 (Erdemli Anonim); Dülgerler, 2006, s. 143, Şek. 70 (Konya Sücaeddin), 146, şek. 72 (Ürgüp Taşkınpaşa), 161-162, Şek. 80 (Alanya Alaeddin), 163-164, şek. 82 (Mut Küçük), 185, şek. 94 (Erdemli Sinan Bey).

⁵ Yapılar için bk. Gündoğdu, 1982, ss. 135-142 (Sivrihisar Alemşah); Tuncer, 1991, ss. 144-146 (Diyarbakır Şeyh Yusuf), 215-221 (Sivrihisar Alemşah); Tuncer, 1992, ss. 35-38 (Kayseri Şah Kutlu), 122-125 (Manisa Revak), 165-172 (Sivas Şeyh Hasan), 193-198 (Tokat Nurettin); Bilget, 1993, s. 25-34 (Sivas Şeyh Hasan); Çakmakoğlu Kuru, 1995, ss. 393-406 (Kayseri Şah Kutluğ); Önkal, 1996, ss. 231-235 (Pınarbaşı Melik Gazi), 243-246 (Ahlat Şeyh Necmeddin), 279-283 (Konya Şeyh Alaman).

Akşehir'deki Şeyh Eyüp/Yağlı Dede ve Seyyid Mahmud Hayrani, Erdemli Sinan Bey türbelerini verebiliriz⁶.

Örneğimiz devşirme malzeme kullanımı açısından Ankara Ahi Şerafettin/Aslanhane (1330), Akşehir'deki Şeyh Eyüp, Seyyid Mahmud Hayrani, Bursa/Mustafakemalpaşa Lala Şahin Paşa (1348), Çivril-Emirhisar Köyü (14.yüzyıl), Sandıklı-Menteş Köyü (14.yüzyıl), Sandıklı Muradin (14.yüzyıl), Manisa Revak Sultan (14.yüzyıl) türbeleri ile benzerlik gösterir⁷.

Fakih Dede Türbesi'nin pencere kemerleri ile kubbe ve külahının tuğladan örülmesi özelliği, Ortaçağ'da Anadolu Türk Mimarisinde/Selçuklu-Beylikler dönemi yapılarında yaygın bir uygulamadır. Araştırmacılar Ö. Bakırer (Bakırer, 1981, ss. 201-202) tuğla malzemenin coğrafi bölge ve yapı türü dağılımına göre Konya ve Akşehir'deki Selçuklu döneminin küçük ölçekli mescit ve türbe gibi yapılarında yoğun, büyük ölçekli örneklerde ise yalnızca iç mekânlarda ya da örtü sisteminde kullanıldığını vurgular. Benzer şekilde Konya, Akşehir ve çevresindeki Karamanoğulları yapılarında da tuğla kullanımı yaygındır. Örnek olarak Konya'daki Kalender Baba (13-14.yüzyıl), Turgut oğulları (1432), Seydişehir Rüstem Bey, Akşehir'deki Şeyh Eyüp ve Seyyid Mahmut Hayrani, Sivas Şeyh Hasan, Tokat Nurettin bin Sentimur türbelerinin kubbe ve/veya külahlarında kullanılan tuğlaları verebiliriz⁸. Yapılardan Konya Kalender Baba Türbesi tümüyle tuğladan örülen bir örnek olması açısından farklılık gösterir (Bakırer, 1981, ss. 379-381).

Konya Fakih Dede Türbesi'nin kapı ve pencere kemer köşeliklerinde bulunan çini mozaik tekniğinde yapılmış süslemeleri önem taşır. Köşeliklere firuze ve patlıcan moru çinilerle şakayık çiçeğinin tomurcuk hâli, yandan ve üstten kesitleri ile çok yapraklı çiçek motifleri serpmeye olarak dağılmıştır. Karamanoğulları dönemi yapıları içinde Fakih Dede Türbesi'nin çini bezemeleri dağılım, teknik, renk, motif, kompozisyon ve üslup özellikleri açısından tektir. Yalnızca hatayı üslubundaki benzer çiçekler Karaman'daki İbrahim Bey İmareti'nin (1432-1433) taçkapısı kemer alınlığında/kitabenin altında taş malzemeye uygulanmıştır (Diez-Aslanapa ve Koman, 1950, ss. 71-73 ; Şaman

⁶ Moloz taş kullanımı için bk. Samur, 1996, s. 87, Res. 70 (Akşehir Şeyh Eyüp), 96, Res. 76 (Akşehir Seyyid Mahmud); Dülgerler, 2006, Res. 297 (Akşehir Şeyh Eyüp), 309-311 (Alanya Alaeddin), 329 (Akşehir Seyyid Mahmut), 359 (Erdemli Sinan Bey).

⁷ Devşirme malzeme kullanılan türbeler için bk. Tuncer, 1991, ss. 22-25 (Ankara Ahi Şerafettin), 127-131 (Bursa Mustafa Kemalpaşa Lala); Tuncer, 1992, s. 103-107 (Akşehir Seyyid Mahmut), 122-125 (Manisa Revak); Dülgerler, 2006, s. 153-154, Res. 298; Uysal, 1995, ss. 400-403 (Çivril ve Sandıklı).

⁸ Tuğla kullanılan yapılar için bk. Tuncer, 1992, s. 104-106 (Akşehir Seyyid Mahmut), 108 (Seydişehir Rüstem Bey), 170-171 (Sivas Şeyh Hasan), 194-195 (Tokat Nurettin); Dülgerler, 2006, Res. 299 (Akşehir Şeyh Eyüp), 337-338 (Konya Turgutoğulları).

Doğan, 2006, s. 137). Dönemin iki yapısında görülen bezeme dilinin benzerliği aynı sanatçı ya da ustanın eserleri olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca Karaman İbrahim Bey İmareti'nin bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Çinili Köşk'te bulunan çok renkli sır tekniğinde yapılmış anıtsal mihrabının kavsara köşeliği ve bordürleri hatayı üslubunda çiçeklerle bezeli gelişmiş bir örnektir (Arık -Arık, 2007, s. 182- 185). Mihrabın kurgusu, tekniği, bezemeleri ve üslup özellikleri Osmanlı Beyliği yapılarından Bursa Yeşil Camii (1419-1424) mihrabı, Bursa Muradiye Camii (1426) pencere alınlıkları ve Edirne Muradiye Camii (1436) mihrap bezemeleriyle örtüşmektedir⁹. Bursa Yeşil Camii'nde nakkaş “ *Ali bin İlyas Ali* ”, çini ustası “ *Muhammed Mecnun* ” ve Tebrizli sanatçıların adının geçmesi Tebriz'den gelen ve Anadolu'da çalışan sanatçıların varlığını göstermektedir (Sönmez, 1989, s. 423-424; Necipoğlu, 1990, ss. 136-137). Bu dönem Osmanlı, Karamanoğulları, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Memluklar ve Timurluların siyasi ve kültürel ilişkilerinin yaşandığı bir süreçtir. Karamanoğulları yapılarının bazılarında, Osmanlı Beyliği eserlerinin çoğunda gördüğümüz hatayı / Timurlu üslubundaki bezemeler değişen beğeni ve bu kültürel ilişkilerin sonucu olarak açıklanabilir.

Çini kullanımı Selçuklu dönemi yapılarında yaygın, Beylikler devri eserlerinde ise daha az/sınırlıdır. Anadolu'da Beylikler dönemi (14-15. yüzyıl) yapıları incelendiğinde, çininin en çok Karamanoğulları eserlerinde kullanıldığı görülür. Örnek olarak Ermenek Ulu (1301), Kazımkarabekir Ulu (14. yüzyıl) ve Yollarbaşı / İlisra köyü / Ulu (14. yüzyıl) camileri ile Konya'daki Hasbey Darülhüffazı (1421) ve Karaman İbrahim Bey İmareti (1432-1433) mihrapları; Mevlana Türbesi (15. yüzyıl onarım) pencere alınlıkları, kasnak ve külahı, Konya Ahmed Eflaki Dede Türbesi (1360) cepheleri, Konya Siyavuş Veli Türbesi (1450) pencere kemer köşeliklerini bezeyen çiniler verilebilir (Yetkin, 1980, s.131-141). Ayrıca Beylikler dönemine ait Birgi Mehmet Bey Türbesi (1334) kubbesi, Sivas Şeyh Hasan Bey/Güdük Minare Türbesi (1347) kasağı, Eğirdir Baba/Dede Sultan Türbesi (1359) kitabeliği, Kütahya II. Yakup Bey Türbesi (1428) lahit ve taban kaplamaları ve Hasankeyf Zeynel Bey Türbesi (1485) cephelerinde çini kullanılmıştır¹⁰.

Bu çalışmada Karamanoğulları döneminin özgün bir yapıtı/Konya Fakih Dede Türbesi planı, mimari özellikleri, malzeme-teknik ve süsleme özellikleri açısından irdelenmiştir. Karamanoğulları Beyliği türbe mimarisi

⁹ Örnekler için bk. Demiriz, 1979, s. 266-267, Res. 159-161 (Bursa Muradiye), 351-354, Res. 273-278 (Bursa Yeşil), 498-499, Res. 500-505 (Edirne Muradiye); Özbek, 2002, Res. 390-393.

¹⁰ Türbelerde çini kullanımı için bk. Yetkin, 1986, s. 131 (Eğirdir Baba Sultan); Arık-Arık, 2007, s. 172-174 (Birgi Mehmet Bey), 175 (Sivas Şeyh Hasan), 181-182 (Kütahya II.Yakup Bey), 184-186 (Hasankeyf Zeynel Bey); Uysal, 1995, s. 40 (Kütahya II. Yakup Bey).

incelendiğinde bazı yapıların Selçuklu, bazı eserlerin ise Osmanlı geleneğinde inşa edildiği gözlenir.

Fakih Dede Türbesi kare prizmal tipteki planı, içten kubbe, dıştan pramidal külahı/çift kat örtüsü, kubbe ve külahının tuğladan örülmesi özellikleri ile Anadolu Selçuklu türbe geleneğini sürdürmektedir.

Karaman'daki Eminüddin/ Demir Gömlek Türbesi'nin (15. yüzyıl) doğu, Kızlar Türbesi'nin (15. yüzyıl) kuzey cepheleri önünde yer alan iki sütunla oluşturulan tek kubbeli giriş revakı Osmanlı türbeleri ile benzerlik gösterir¹¹. Osmanlı dönemi türbelerinde 15. yüzyılın başından itibaren giriş/ön yüz revaklı düzenlenmiştir (Önkal, 1992, ss. 7-8). Bursa'da Yıldırım Külliyesi içinde yer alan Yıldırım Türbesi (1406) üç bölümlü, kubbeli giriş revakı uygulamasının ilk/erken örneklerinden biridir (Aslanapa, 1986, ss. 29-30; Önkal, 1992, ss. 55-59).

Bu örneklerin dışında Konya Sücaeddin Türbesi (1348-1349) on altı dilimli kubbe, Karaman Alaeddin Bey (14. yüzyıl), Konya Mevlana (1396 onarım), Akşehir Seyit Mahmut Hayrani (1409 onarım) türbelerinde dilimli kasnak-külah uygulamaları yeni arayışlar ortaya koyar¹².

Görüldüğü gibi Konya Fakih Dede Türbesi, Konya'da Karamanoğulları dönemi kent dokusunun geliştiği sur dışında inşa edilen yapılardan biridir. Karamanoğulları Beyliği'nin son yıllarına / 15. yüzyılın ortalarına tarihlenen türbe, Selçuklu-Anadolu Beylikleri-Osmanlı mimari özelliklerinin kesiştiği bir örnektir.

---

¹¹ Giriş revaklı türbeler için bk. Dülgerler, 2006, ss. 175-177, Şek. 88, Res. 340-344 (Karaman Eminüddin), 182-184, Şek. 92, Res. 353-356 (Karaman Kızlar).

¹² Örnekler için bk. Dülgerler, 2006, ss. 143-144, Şek. 70, Res. 280-281 (Konya Sücaeddin), 155-160, Şek.78, Res. 303-307 (Konya Mevlana), 165-167, Şek. 84, Res. 323-328 (Karaman Alaeddin), 167-170, Şek. 85, Res. 329-333 (Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani).

Kaynakça

- Arık, R. - O. Arık. (2007). *Anadolu Toprağının Hazinesi; Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*, İstanbul: Kale Grubu Kültür Yayınları.
- Aslanapa, O. (1986). *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Bakırer, Ö. (1981). *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı, I-II*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Bilget, B. (1993). *Sivas Anıt Mezarları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çakmakoğlu Kuru, A. (1995). Kayseri’de Şah Kutluğ Han Kümbeti. “*Dokuzuncu Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*”: *Bildiriler, II*, (ss. 393-406). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demiriz, Y. (1979). *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300-1453)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Diez, E., Aslanapa, O. ve Koman, M. M. (1950). *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Dülgerler, O. N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eraşar, O. (2001). Beylikler Devri Konya Yapıları. *Gez Dünyayı Gör Konya’yı*, (Haz. Ahsen Erdoğan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gündoğdu, H. (1982). Sivrihisar Alemşah Kümbetinin Mimarisi, Geometrik ve Figürlü Süslemeleri Üzerine. *Vakıflar Dergisi*, XVI, 135-142.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya: Yeni Kitabevi.
- Löytved, J. H. (1907). *Konia Inschriften Der Seldschukischen Bauten*, Ankara: Als Manuskript Gedruckt.
- Merçil, E. (1991). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Necipoglu, G. (1990). From International Timurid to Ottoman: A Change of Taste in Sixteenth-Century Ceramic Tiles. *Muqarnas*, 7, 136-170.
- Önder, M. (1962). *Mevlana Şehri Konya (Tarihi Kılavuz)*, Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Önge, Y. (1973). Konya’nın Meram Mesiresindeki Mimari Bir Manzume. *Vakıflar Dergisi*, X, 368-383.
- Önkal, H. (1992). *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önkal, H. (1996). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Samur, T. (1996). *Akşehir’deki Türk Mimari Eserleri*, Konya: Altınarı Ofset.
- Soyman, F. ve Tongur, İ. (1944). *Konya Eski Eserler Kılavuzu*, Konya: Yeni Kitabevi.
- Sönmez, Z. (1989). *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şaman Doğan, N. (2006). Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memluklu Sanatı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(23), 131-149.
- Şikari. (1946). *Karamanoğulları Tarihi*, Konya: Yeni Kitap Basımevi.

- Tekindağ, Ş. (1955). Karamanlılar. *İslam Ansiklopedisi* içinde (c.6, ss. 316-330). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Tuncer, O. C. (1991). *Anadolu Kümbetleri -2-Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Tuncer, O. C. (1992). *Anadolu Kümbetleri -3-Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara: Adalet Matbaacılık.
- Tunçel, M. (2002). Erdemli’de Anonim Bir Türbe. *Ortaçağ’da Anadolu Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağan* içinde (ss. 457-472). Ankara: Rekmay Reklam ve Tanıtım.
- Turan, O. (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türkmen, K. (1989). *Karamanoğulları Devri Kitabeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uysal, A. O. (1995). Germiyanogulları Beyliği Dönemi Türbeleri. “*Dokuzuncu Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*”: *Bildiriler*, III (ss. 397-412). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yetkin, Ş. (1986). *Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.